

שלום רונן

קיום האבות את התורה עד שלא ניתנה

1. בראשית פרק יח פסוק ו

וימחר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח סלת לרשי ועשי עגות:

2. תורה שלמה בראשית יחצא

[וי] לרשי ועשי עגות, שבנין נלד יצחק, ומנין אלא כשחלמנים באים אצל אברהם מהו אמר רשי ועשי קתנה שזיה פסח ואמר לו שוב עשה אליך כשה היה חנה בן לשרה אשתך (א).

3. בראשית פרק כו פסוק ט

לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טובים ואעשה אתם מטעמים לאביך כאשר אהב:

4. רש"י בראשית פרק כו פסוק ט

שני גדיי עזים - וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק, אלא האחד הקריב לפסחו והאחד עשה מטעמים. בפרקי דרבי אליעזר (פרק לב):

5. בראשית פרק לב פסוק ה

ויצו אתם לאמר כה תאמרון לאדני לעשו כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי ואחר עד עתה:

6. רש"י בראשית פרק לב פסוק ה

(ה) גרתי - לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, אינך כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך שברכני (לעיל כו כט) היה גביר לאחזק, שהרי לא נתקיימה בי. דבר אחר גרתי בגימטריא תר"ג, כלומר עם לבן הרשע גרתי ותר"ג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים:

7. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף פב עמוד א

וכן הוא אומר באברהם אבינו: + בראשית כד + ואברהם זקן... וה' ברך את אברהם בכל. מצינו שעשה אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה, שנאמר: + בראשית כו + עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורותי.

8. תלמוד בבלי מסכת יומא דף כח עמוד ב

אמר רב: קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, שנאמר + בראשית כו + עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו'. אמר ליה רב שימי בר חייה לרב: ואימא שבע מצותי - הא איכא נמי מילה. - ואימא שבע מצות ומילה - אמר ליה: אם כן מצותי ותורתי למה לי אמר (רב) + מסורת הש"ס: [רבא] + ואימא רב אשי: קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין, שנאמר תורת - אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבעל פה.

2

9. שו"ת הרמ"א סימן י

ולכן לומד דינים מפסוק ויצו ולומד חג"ש מדכתיב כי ידעתיו וגו', שעדיין לא ניתנה התורה ולא היה לאברהם דינין אלו שניתנו לנו בסיני. ואע"ג דדרשינן + יומא כח, ב, בהוצאות קודמות חוץ מהוצאות ווארשא הנוסחא ואע"ג דדרשינן בעירובין, ואחר זה ישנה הערה בסוגריים: צ"ל יומא פ' אמר להם הממונה דף כח ע"ב, אמנם נראה שבנוסחא תחא המלה בעירובין מכוונת לדין ערוב תבשילין שדורש שם, ולא למסכת עירובין + עקב אשר שמע אברהם בקולי מלמד ששמר אברהם אפילו עירוב תבשילין + ושם הגמרא בשינוי לשון, ולומד ששמר אברהם אפילו עירוב תבשילין מדכתיב תורתו, אחת תורה שבכתב ואחת תורה שבעל פה + אם כן שמע מינה שהיה נהוג כפי חזקתו והמצוה אפילו מצוה מדרבנן. מכל מקום נוכל לומר אם הוא שמר אנשי ביתו לא שמרו רק החק הנימוסי הנמסר לחם, דחייט ז' מצות בני נח. דמי לנו גדול מאדוננו אבינו יעקב ע"ה אשר נשא שתי אחיות. אלא ע"כ צריכין אנן להודות ולומר כי הכתוב שאמר למען אשר יצוה וגו' לא קאי רק אאותן שבע מצות של בני נח. ולכן סובר ר"י דלמדין דיני בני נח מויצו, כי דיני בני ישראל לחוד חיינו בני נח לחוד. ורבי יצחק רוח אחרת עמו, ולומד דינין || מאלוהים בג"ש דנקרב בעל הבית וגו', כלומר וסובר שדיני בני נח הן אותן דינים שנצטוו ישראל בסיני ולכן לומד אותן מקרא הנאמר בסיני והכל אחד. כן נראה לפרש סוגיא זו.

10. שו"ת אגרות משה אבן העזר ת"ד סימן ט

ונגן בסוף קידושין דף פ"ב ע"א קיים אברהם כל התורה, שמעתי מקשיני דא"כ גם יעקב מסתמא קיים כה"ל - כל התורה - ואיך לקח ב' אחיות אבל לע"ד ל"ס כלום דתא ב' אחיות רק ע"י קידושין נאסרו וקודם מתן תורה לא הי' כלל ענין תפיסת קידושין. דאיסור א"א לבני נח אינו מדין תפיסת קידושין וקנין בהאשה ולא שייך קנין זה לב"נ אלא הוא יחוד בעלמא בלא שום קנין ולכן יכולין להפריד וליקח זה מזה כ"ו שירצו כדאיתא בסנהדרין דף נ"ח ע"ב וברמב"ם פ"ט ממלכים ה"ח ורק אישות כזה הי' קודם מ"ת, ובכה"ג גם אחר מ"ת לא נאסרו קרובות האשה ונמצא שלא הו"ל שום איסור דב' אחיות כלל. ומה שאסור לר"ע אשת אביו לב"נ - לבן נח - אף אחר מיתתו בסנהדרין שם הוא מחמת דנאסרה לו מה שהיתה מיוחדת לאביו אף שלא הי' בגדר קנין קידושין, אבל עריות אחיות דע"י קידושין שלא נאסרו אלא אחר מ"ת הוא רק ע"י קידושין דקנין שאינו שייך בב"נ ולא הי' שייך להחמיר כלל וזה פשוט לכאורה. אך יקשה מלשון הגמ' בפסחים דף ק"ט ע"ב שאמר יעקב איני מברך שנשאתי ב' אחיות בחייך שעתידה תורה לאסורן עלי והוא למת שבארתי אין שייך לאסור עליו אף אחר מתן תורה א"כ משמע שהי' שייך תפיסת קידושין וכדמצינו ביוסף שפרש"י בחומש לפ' ויח' (מת, ט) שהראה שטר קידושין. ואף שלבן ודאי לא קידש בנותיו ליעקב דהוא לא קיים את התורה ואין ראי מיוסף, מ"מ הא הי' אחיות מאב אחד ואולי גם מאם אחת ולכן ע"ל שבשם זה עכ"פ עתידה תורה לאסורן עליו אף שלא אסרה את נשיו לא נאה שיברך. אך שיש להקשות על עמ"ס שנשא יוכבד שהיתה אחות אביו הא עמ"ס הוא מד' שמתו בעטוי של נחש ובדאי קיים גם הוא כה"ל. ושמעתי שמתרצין שלצורך גדול לא קיימו והכא הי' צורך גדול שידעו ברוח"ק שמשה ואהרן ומרים ילדו רק מהם. אבל יקשה טובא דאם שייך לאסור גם קודם מ"ת לרצין ליותר אי"כ שייך בשם האיסור אף קודם רק שעדיין לא נאסרה, וא"כ מ"ט חולדות כשרים הא ולד ערוה הוא ממזר אף באופן שמתרת לכתחלה כגון אסתר אף שאין שייך לענות על החטא יחיל הולד חגג ונתקע בערות, וגם יותר מזה אף באופן שמתרת לכתחלה כגון אסתר אף שאין שייך לענות על החטא יחיל הולד ממזר משום דזה שהוא ממזר אינו מצד עונש על החטא אלא דולד ערוה הוא ממזר בעצם כעין ולד הנוול מן הטמא שהוא טמא שאינו קנס אלא שבעצם הוא כן. וא"כ גם קודם מ"ת נהי שלא נאסרה אבל כיון שהי' בשם האיסור - ממזר דהי' הדור שלא לנשאה מ"ט לא הי' ממזר, ואף שעדיין לא נאסר ממזר קודם מ"ת מ"מ כשניתנה תורה ונאסר ממזר הי' להם ליאסר. ואדרבה אליבא דאמת אין לנו מיוחס כמשה ואהרן, ובפירוש ילפינן פסול ממזר לדיני נפשות מאתך שצריך שיהיו מיוחסין כמשה בסנהדרין דף ל"ז ע"ב.

11. דמב"ן בראשית פרק כו פסוק ה

ויש לשאול, אם כן איך הקים יעקב מצבה (להלן כח יח) ונשא שתי אחיות, וכדעת רבותינו (ב"ד עד יא) ארבע, ועמ"ס נשא דודתו (שמות ו כ), ומשה רבינו הקים שתיים עשרה מצבה (שם כד ד), והאיך אפשר שיהיו נוהגים היתר בתורה

במה שאסר אברהם אביהם על עצמו וקבע לו השם שכר על הדבר, והוא יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ללכת בדרכיו. וביעקב כולה (ידושלמי ברכות פ"א ה"ה), שהיא מעידה על מעשה בראשית: התורה כולה (וביעקב דרשו ב"ר עט ו) ששמר את השבת וקבע תחומין. ואפשר שהיה זה בשבת מפני שהיא שקולה ככל ואולי נאמר, משמרתני - שניות לעריות של בני נח, ומצותי - גול ושפיכות דמים, חקותי - אבר מן החי וכלאים של הרבעת בהמה והרכבת אילן, ודברותי - דינין ואסורי עבודה זרה, שאלו כולן נצטוו בהן בני נח, והוא השומר והעושה רצון בוראו ומשמר אפילו דקדוקין וחומרות במצות שלהן, וכמו שהזכירו ע"ז של אברהם אבינו ארבע מאה פרקי הוות (ע"ז יד ב). ודרשו "במאה שערים" שמדדוה למעשרות (ב"ר סד ו), כי היו האבות נדיבי עמים לתת מעשרות לעניים, או לכהני ה', כגון שם ועבר ותלמידיהם, כענין והוא כהן לאל עליון (לעיל יד יח) והמראת אלי מדעת רבותי שלמד אברהם אבינו התורה כלה ברוח הקדש ועסק בה ובטעמי מצותיה וסודותיה לשמר אותה כולה כמי שאיט מצוה ועושה, תשמירתו אותה היה בארץ בלבד, ויעקב בחוצה לארץ נשא האריות, וכן עמרים, כי המצות משפט אלהי הארץ הן, אף על פי שהזכרנו בחובת הגוף בכל מקום (קדושין לו ב). וכבר רמזו רבותי הסוד היה (בספרי דברים פסקא מג), ואני אעידך בו בעדות השם (ויקרא יח כה, דברים יא יח). והמצבה מצוה שתחזקה בזמן ידוע היא, כמו שדרשו (בספרי) באשר שנה ה' אלהיך (דברים טז כב), ששנאה אחר היותה אהבה בימי האבות.

12. רמב"ן ויקרא פרק יח פסוק כה

והנה השם הנכבד הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים לכל העולם, אבל ארץ ישראל אמצעות הישוב היא נחלת ה' מיוחדת לשמו, לא נתן עליה מן המלאכים קצין שוטר ומתשל בחנאלו אותה לעמו חמיתד שמו זרע אחביו, והו שאמר (שמות יט ה) והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ, וכתוב (ירמיה יא ד) והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים, לא שתחיו אתם אל אלהים אחרים כלל. והנה קידש העם הישוב בארצו בקדושת העריות וברובי המצות לחיותם לשמו, ולכך אמר (להלן כ ב) ושמרתם את כל חקותי ואת כל משפטי ועשייתם אותם ולא תקרא אלהים אשר הבדלתי אתכם מן העמים, ואמר לכם אתם תירשו את אדמתם ואני אתננה לכם לרשת אותה אני ה' אלהים, בתנו לנו את הארץ שהיה הוא יתברך לנו לאלהים ונחיה מיוחדים לשמו. והנה הארץ שהיא נחלת השם הנכבד תקרא כל מטמא אותה ולא תסבול עובדי ע"ז ומגלים עריות: והפרשה הזאת הזמירה המולך לכלול עבודה זרה עם זכרון העריות ועל כולם אמר אל תטמאו בכל אלה כי בכל אלה נטמאו הגוים, ותקרא הארץ את יושביה, וכן אמר בפרשה השניה (להלן כ כו) ואבדיל אתכם מן העמים לחיות לי, שהוא חומר איסור עבודה זרה, ולכך אמר כי מפני שהם מיוחדים לשמו בעבוד כן נתן לחם הארץ, שטאמר (שם פסוק כד) ואמר לכם אתם תירשו את אדמתם ואני אתננה לכם לרשת אותה אני ה' אלהים אשר הבדלתי אתכם מן העמים: והנה בחוצה לארץ, אע"פ שהכל לשם הנכבד, אין טהרה בה שלימה, בעבור המשרות המושלים עליה והעמים תועים אחרי שריהם לעבוד גם אותם. ולכך יאמר הכתוב (ישעיה נד ה) אלהי כל הארץ יקרא, כי הוא אלהי האלהים המושל על הכל והוא יפקוד בסוף על צבא המרום במרום להסיר ממשלת העליונים ולחרום מערבת המשרות, ואחרי כן יפקוד על מלכי האדמה באדמה. והו ענין הכתוב שאמר (דניאל ד יד) בגורת עירין פתגמא ומאמר קדישין שאלתא. יאמר כי חדר החוה הנגזר על נבוכדנצר היא גורת עירין (פתגמא ומאמר קדישין שאלתא) שגזר על הכוחות הטאצלין מהן לעשות כד, ויקרא "עירין" כי מאצילותן יתעוררו הכחות בכל הפעולות, כמו שאמר (שם שם י יא) ואלו עיר קדיש מן שמיא נחית קרא בחיל וכן אמר גזרו אילנא וגו'. ומאמר קדישין שאלתא, כלומר ששאלו מה הרצון העליון עליו ואחרי כן גזרו להעשות כן, והו שאמר לו דניאל (שם פסוק כא) וגורת עילאה היא, כי הכל מאתו יתברך: והנה השם הנכבד יתברך אלהי האלהים בכל העולם ואלהי ארץ ישראל שהיא נחלת ה', והו טעם וזנה אחרי אלו נכר הארץ (דברים לא טו), כי האלוהות נכרים בארץ השם ובנחלתו, והו שטאמר (מ"ב יז כו) לא ידעו את משפט ה' אלהי הארץ וישלח בם את האריות וחנם ממיתים אותם כאשר אינם ידעים את משפט אלהי הארץ, והנה הכותיים לא היו נעשים בארצם בעבדם את אלהיהם לשלח בהם את האריות, ובבואם בארץ השם ועשו שם כמעשיהם הראשונים שלח בהם האריות הממיתים אותם. וכן שט בספרא (קדושין יא ד), ולא תקיא הארץ אתכם וגו', ארץ ישראל אינה כשאר ארצות, אינה מקיימת עוברי עבירה. ובספרי (האזינו שטו) ואין עמו אל נכר (דברים לב יב), שלא תחא רשות לאחד משרי האומות לבא לשלוט בכם, כענין שטאמר ואני יוצא והנה שר יון וגו'. והוא מאמרם (כתובות

3

ק ב) כל חדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה שטאמר (להלן כה לח) לתת לכם את ארץ כנען לחיות לכם לאלהים, ואומר (ש"א כו יט) כי גרשוני חיים מחסתפח בגלות ה' לאמר לך עבד אלהים אחרים: ואומר בתוספתא דע"ז (פ"ה ה"ה), הרי הוא אומר (בראשית כח כא) ושבתו בשלום אל בית אבי ויהי ה' לי לאלהים, וכן הוא אומר (יהושע ד יג) כארבעים אלף חלוצי צבא עברו לפני ה', ואומר (דה"א כב יח) תכבשה הארץ לפני השם ולפני עמו, וכי תעלה על דעתך שישראל מכבשין את הארץ לפני המקום, אלא כל זמן שהן עליה כאילו היא ממכשת הא אים עליה אינה מכובשת:

ו מן הענין הזה אמרו בספרי (עקב מג), ואבדתם מהרה (דברים יא יז), אף על פי שאני מגלה אתכם מן הארץ לחוצה לארץ היו מצויינין במצות שכשתחזרו לא יזו עליכם חדשים, משל לאזון שכעס על אשתו ושלחה לבית אביה, אמרו לה הוי מתקשטות תכשיטים שכשתחזרי לא יהיו עלך חדשים, וכן אמר ירמיה (לא כ) הציבי לך ציונים, אלו המצות שישראל מצויינין בהם:

חנה הכתוב שאמר (דברים יז יח) ואבדתם מהרה ושמתם את דברי אלה וגו', אינו מחייב בגלות אלא בחובת הגוף כנפילין ומזוזות, ופירושו בהן כדי שלא יזו חדשים עליה כשתחזור לארץ, כי עיקר כל המצות ליושבים בארץ ה' ולפיכך אמרו בספרי (ראה פ), וירשתם אותה וישבתם בה ושמרתם לעשות (דברים יא לא לב), ישבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה, וכך הוא בתוספתא דע"ז (פ"ה ה"ב) וזו היא מחשבת חרשעים (סנהדרין קה א) שהיו אמורים ליהזקאל, רבינו יהזקאל עבד שמכרו רבו יש עליו כלום, שטאמר (יהזקאל כ לב) והעולת על רוחכם היה לא תהיה אשר אתם אמורים נהיה כגוים כמשפחות האדמה לשרת עץ ואבן:

ז וזו היא מצות יעקב אבינו לביטו ולכל אשר עמו בשעת ביאתם לארץ (בראשית לה ב) חסידו את אלהי הנגר אשר בתוככם והטהרו. והשם לו לבדו נתכנו עלילות שמתת רחל בדרך בתולת בואם בארץ, כי בזכותה לא מתה בחוצה לארץ, ובזכותה לא ישב בארץ עם שתי אריות והיא חזתה הנשאת באיסור האחות. ונראה שנתעברה מבינמין קודם בואם בשכם ולא נגע בה בארץ כלל, מפני הענין שהזכרנו:

זאמר הנביא (ירמיה טו יח) ושלמתי ראשונה משנה עונם וחטאתם על חללם את ארצי, בגבלת שקוציהם והועבתיהם מלא את נחלתי. והענין הזה הוא במקומות רבים בכתובים, ונראנו מפורש בהם אחר שפקוחי בו עניך. וכתב ר"א בפרשת וילך (דברים לא טז), ידעו כי השם אחד וחשיני יבא מחמקבלים, והשם לא ישנה מעשיו כי כלם הם בחכמה, ומעבודת השם לשמור כח הקבול כפי המקום על כן כתוב את משפט אלהי הארץ, ואמר ביעקב חסידו את אלהי הנגר, והפך המקום הדבק בעריות שהם שאר, והמשכל יבין, אלו דבריו דל. ואל תשיב עלי מפסוק מיכאל שרכם (דניאל י כא), כי הוא שר משרת לבקש רחמים על ישראל, לא שר מלכות וממשלה. וכן היה שר צבא הנראה ליהושע בירחו (יהושע ה יג), הראה לו כי השם שלחו ללחום מלחמותיהם, כענין בחזקיהו (מ"ב יט לה). וגם שהיה זה בחזקתו בחוצה לארץ:

13. רש"י דברים פרק יא פסוק יח

(יח) ושמתם את דברי - אף לאחד שתגלו היו מצויינים במצות, הניחו תפילין, עשו מזוזות כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו. וכן הוא אומר (ירמיה לא, כ) הציבי לך ציונים:

14. גר"א דברים שם

פירש רש"י ז"ל אף לאחד שתגלו היו מצויינים במצוות הניחו תפילין עשו מזוזות, כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו. וכן הוא אומר וירמיהו לא, כו הציבי לך ציונים, והוא מספרי. [וקשה, הלא גמרא מפורשת במס' קדושין (לו, ג). כל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ, ושאינה תלויה בארץ נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ. ומרש"י ז"ל פה משמע דמצות תפילין ומזוזה אינה נוהגת בחו"ל, רק מפני שלא יהיו חדשים כשתחזרו לא"י, ובלא"ה היו פטורים מזו].
ונראה שיש כאן טעות חמעיטיקים לשון רש"י ז"ל. כי היה כתוב ברש"י ישן בראשי תיבות ח"ת ע"מ, וחשבו כי זה הוא פירושו הניחו תפילין עשו מזוזות. ובאמת הרי"ת הוא הפירוש

תבואה, ארץ מאשר

15. נפש חיים אכא

וְיִשָּׁם שָׂבֵל צִיּוֹן שֶׁל אָדָם עוֹלָה וּמְזַדְזָדָה עַל יְדֵי צִסָּה הַתּוֹרָה
 וְהַמִּצְוֹת, כִּי הָעוֹלָמוֹת כָּלָם, אֲשֶׁר הֵן הַפֶּה, שְׁעוֹר קוֹמַת אָרֶם, כְּמוֹ
 שֶׁתְּכַתִּי לְעֵיל פָּרָק ר'. הֵם מְזַדְזָקִים וּמְתַסְתְּרִים וּמְתַעֲלִים.
 וְאֵדָם הַיֵּשֶׁר הַעוֹבֵד אִמְתִּי, לֹא יִפְנֶה דַעְתּוֹ וּמַחְשְׁבֹתוֹ בְּעַת
 צְמֻדָתוֹ לֹא יִתְבָּרֵד שְׂמוֹ, אֲפִלּוּ כִּי לְעֻלּוֹת הַלְּטֵהָד גּוֹפּוֹ וְנַפְשׁוֹ, אֲלֵא
 שֶׁיִּעֲלֶה סוֹד מַחְשְׁבֹתוֹ וּכְנֻגָתוֹ וּפְנֵה לְמַעְלָה לְתַשִּׁין וְסֻדְרַת הָעוֹלָמוֹת
 הַקְּדוּשִׁים.

וְהוּא הֵיחָה בָּם כֵּל עֲגִין צְבוֹדָתָם שֶׁל הָאֲבוֹת, וְכֵל הַצְּדִיקִים
 הָרָאשׁוֹנִים, שֶׁקָּיְמוּ אֶת הַתּוֹרָה עִים זְתִינְתָה. כְּמוֹ שֶׁדָּרָשׁוּ רַחֵל עַל
 פְּסוּק "מִן הַהִמָּה הַסְּהוּרָה" גַּר (בְּרֵאשִׁית ה' ח), וְאָמְרוּ: "מִכָּאן
 שֶׁלְמַד נֵחַ תּוֹרָה", וְאָמְרוּ (יוֹמָא כ"ח ב"א: "קִיָּם אֲכַרְתֶּם אֲבִינוּ אֶת כָּל
 הַתּוֹרָה" וְכֵן אֵימָא בְּבְרֵאשִׁית רַבָּה פְּרָשָׁה צ"ב, וּבְבִמְדֻבָּר רַבָּה
 פְּרָשָׁה י"ד, וּבְתַנְחומָא בְּבֵר, וּבְמִדְרַשׁ תַּהֲלִים מְזוֹמֵר א"י.
 לֹא שָׁהִי מְצוּיָם וְעוֹשִׂים כִּי מִצַּד הַדָּין, דָּאָם כֵּן לֹא הָיוּ
 מְצַמְדִים חַיֵּי עַל דַּעְתָּם וְהַשְׁגָּתָם, אֵי שֶׁהִשְׁיִגוּ שְׁלִפִי עֲגִין שְׂרָשׁ
 נִשְׁמָתָם הַהִיכָרָה לָאָם לְעַבֵּד וּלְשַׁנּוֹת אֵי מִקְצַת מֵאֲחַת מִכָּל מִצְוֹת
 הַי, וְלֹא הָיָה יִצְעֵב אֲבִינוּ עִיה נּוֹשָׂא ב' אֲחִיוֹת, וְלֹא הָיָה עֲמָרָם נּוֹשָׂא
 דְּדָתוֹ חַיֵּי.

רַק מִצַּד הַשְׁגָּתָם בְּסֻדְרֵי שְׂכָלָם הַתְּשׁוּבִים הַנּוֹרְאִים הַנּוֹצְעִים כָּל
 מִצְוָה בְּהָעוֹלָמוֹת וְכַחֵת הַעֲלִיּוֹנִים וְתַתְּמוֹנִים, וְהַתְּנַמִּים הַגְּדוֹלִים
 וְהַתְּנַלְנֵי וְהַיִּסָּה חַיֵּי שֶׁיִּגְדְּמוּ בָּהֶם אִם לֹא יִשְׁמַעוּ... ..

לְכֵן בְּשֶׁהִשְׁיִג יִצְעֵב אֲבִינוּ עִיה, שְׁלִפִי שְׂרָשׁ נִשְׁמָתוֹ יִגְדֵם
 תְּשׁוּבִים גְּדוֹלִים בְּכַחֵת וְעוֹלָמוֹת הַעֲלִיּוֹנִים אִם יִשָּׂא תְּשׁוּבֵי אֲחִיוֹת
 אֵלּוּ נִטַּל וְלֹאָת, וְהָיָה יִבְנוּ שְׁמִינָה אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל, יִבַּע פֶּהָה
 יִצְעוֹת וְעַבְדוֹת לְהַשְׁיִיג שֶׁיִּנְשָׂא לֹו, וְכֵן הָעֲגִין בְּעַמְרָם שֶׁנִּשָּׂא
 לְיִכְבֵּד דְּדָתוֹ שֶׁיִּבְרָא כְּמִנְהַ מִשְׁתָּה, אֲנִיחֵי וּמְרָיָם.

16. אור חיים חקודש בראשית מטו

וְהַנִּכְוֵן בְּעֵינֵי הוּא כִי הָאֲבוֹת קִבְּלוּ הַתּוֹרָה מִשֵּׁם שֶׁקִּבַּל מִנֵּחַ שֶׁקִּבַּל מִחֻנֵּן שֶׁקִּבַּל מֵאָדָם הָרָאשׁוֹן. אֲשֶׁר לְמַדָּה מִפִּי הַגְּבוּרָה דְּכָתוּב אִז רָאָה וְגו' וַיֹּאמֶר לְאָדָם, (וְהָרָה
 ח"א קצט.) וּשְׂבִאֲמִצְעוֹתָה צוּרָה לְעַבֵּד בְּן עֵדֵן וְכִמוּ שֶׁפִּירְשְׁתִּי בְּפִסְטִיק (לְעֵיל ב' ס"ו) לְעַבְדָּה וּלְשִׁמְרָה. אִךְ לֹא נִצְטוּה אֵלֵא עַל ז' מִצְוֹת שֶׁאִם יִעֲבֹר עֲלֵיהֶם יִהְיֶה אֲבֵל
 שֶׁאֵר הַתּוֹרָה קְרוּב לְשִׁכְרֵי אִם יִעֲשֶׂה וְרוֹחַ בֶּן הַהִפְסֵד אִם לֹא יִקְיִים, וּכְדֻרְךָ שִׁישׁ לֵנו גַּם אַחֵר נִתְיַנֵּת הַתּוֹרָה שִׁישׁ מִצְוֹת שֶׁאִם יִעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם יִסּוּל שִׁכְרֵי וְאִם
 לֹא אֵין לוֹ עוֹנֵשׁ עֲלֵיהֶם כְּמוֹ כֵּן הִיָּה מִיּוֹם בְּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּכֵל הַתּוֹרָה חוּץ מִן מִצְוֹת, וְהָאֲבוֹת לְצַד חֲבִיבוֹתָם כֵּל וְחִשְׁקָם כְּאוֹשֵׁר עֲלִיוֹן קִיָּמוּ הַכֵּל כְּאוֹמְרוֹ (כ"ו
 ה') עַקֵּב אֲשֶׁר שָׁמַע וְגו', וְאָמְרוּ ז"ל (יוֹמָא כח:): קִיָּים אֲכַרְתֶּם אֲבִינוּ אֲפִילוּ עִירּוּבֵי תְּבִשְׁלִיךְ וְאֵת בְּנֵי הַקִּיָּים תַּחְתִּיו לְהַרְיִית תּוֹעֵלַת הַמִּצְוֹת תִּסּוֹק הַתּוֹרָה, אֲבֵל
 בְּמִקּוֹם שֶׁהָיוּ רּוֹאִים תּוֹעֵלַת דְּבַר הַהַצְלָחָה לָהֶם כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר יַעֲקֹב כְּשֶׁהִרְגִישׁ בְּהַצְלָחָתוֹ בְּנִישׁוּאֵי שְׁתֵּי הָאֲחִיוֹת הַעֲלִיּוֹת עִין מְרִיזֵחַ הַנִּמְשָׁךְ מִקִּיּוֹם הַמִּצְוָה הַנּוֹשָׂא אֲבֵל
 שֶׁאֵין לוֹ עוֹנֵשׁ אִם לֹא יִקְיָמָנָה כֵּל עוֹד שֶׁלֹּא נִתְּנָה תּוֹרָה, וְזֶה גַּם אִם נִאֲמַר שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים עַל פִּי הַדִּיבּוֹר כִּי הָאֲבוֹת נִבְרָאוּ הֵן וְהָ אֲמַר לָהֶם לְעֻשׂוֹת בֵּן, וְדַבֵּר זֶה
 דּוֹמֵה לְמַה שֶׁחָבַת רַמְבַּ"ם בְּהַלְבוֹת יִסּוּדֵי הַתּוֹרָה (פ"ט) כִּי נִבְרָא שֶׁאֲמַר לְעַבֵּד עַל אִיסוּר מֵאִיסוּרֵי הַתּוֹרָה לְפִי שְׁעָה שׁוֹמְעֵין לוֹ כְּאֵלֵיהֶוּ בְּהַר הַכְּרִמֶּל וְגו' גַּם יִאֲמֵן
 יַעֲקֹב שְׁעֵשָׂה מַעֲשֶׂה עַל פִּי נְבוֹאָתוֹ שֶׁיִּכּוֹל לִישׂוֹר ב' אֲחִיוֹת לְפִי שְׁעָה לֹא שִׁיעֲקַר אִיסוּר ב' אֲחִיוֹת, וְזֶה גַּם בְּזִמְנֵן שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם עוֹנֵשׁ עַל הַדְּבַר אֵלֵא הַקְּרִבַת הַתּוֹעֵלַת
 אִם יִקְיָמוּ כְּנֹכַח, גַּם יִהְיֶה עַל יְדֵי מִלְּאֵךְ הַרְשָׁה לְקַחַת תְּמַר כְּאוֹמְרָם ז"ל (כ"ר פ' פ"ד) לְמַה שֶׁנִּמְשָׁךְ מִמֶּנָּה. מֵהַאֲצֵלַת נִשְׁמוֹת הַקְּדוּשׁוֹת, וּלְפִי זֶה נִאֲמַר כִּי יַעֲקֹב
 נִרְאָה כְּעֵינֵי לְהַעֲנִישׁ רְאוּבֵן עַל אֲשֶׁר חָלַל יִצְעוֹ וְנִטַּל מִמֶּנּוּ הַבְּכוּרָה אוֹ שֶׁכֵּן נִאֲמַר לוֹ בְּנְבוּאָה, וְכִמוֹ שֶׁכֵּן אָמַר הַכְּתוּב בְּדַבְרֵי הַיּוֹמִים (א' ה') רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל כִּי
 הוּא הַבְּכוֹר וְחָלְלוּ יִצְעֵי אֲבִיו נִתְּנָה בְּכֻרָתוֹ לְבִנֵי יוֹסֵפִי... ..

17 בראשית פרק כה פסוק כב

ויתרצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרש את יקוק

5

18 תלמוד בבלי מסכת ברכות דף י עמוד א

אמר רב המנונא: מאי דכתיב: +קהלת ח'+ מי כרחס ומי ידע פשר דבר? מי כהקדוש ברוך הוא שמדע לעשות
 בשרה בין שני צדיקים, בין חזקיהו לשעיהו. חזקיהו אמר: ליתי ישעיהו גבאי, דחכי אשכחן באלוהו דאול לגבי
 אחאב (שטאמר) +מלכים א' יח'+ וילך אליו להראות אל אחאב. ישעיהו אמר: ליתו חזקיהו גבאי, דחכי אשכחן
 בחורם בן אחאב דאול לגבי אלמיע. מה עשה הקדוש ברוך הוא - הביא יסורים על חזקיהו, ואמר לו לשעיהו: לך
 ובקר את החולה: שטאמר: +מלכים ב' כ'+, +ישעיהו ל'ח'+ בימים החם חלה חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ
 הניבא ויאמר אליו: כה אמר ה' (צבאות) צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה וגו'. מאי כי מת אתה ולא תחיה - מת אתה
 - בעולם הזה, ולא תחיה - לעולם הבא. אמר ליה: מאי סלי האי אמר ליה: משום דלא עסקת בפריה ורביה. אמר
 ליה: משום דחזאי לי ברוח הקדש דנפקי מניאי בנין דלא מעלו. אמר ליה: כחדי כבשי דרחמנא למה לך? מאי
 דמפקדת איבעי לך למעבד, ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא - לעבד. אמר ליה: השתא הב לי ברוך, אנפוך
 דגרמא זכותא דדיד ודידך ונפקי מניאי בנין דמעלו. אמר ליה: כבר גזרה עליך גזירה. אמר ליה: בן אמוץ, כלה נבואתך
 ונא: כך מקובלני מבית אבי אבא - אפילו תרב חדה מנתחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים. אתמר
 נמי, רבי יוחנן ורבי (אליעזר) +מסורת הש"ס: [אלעזר] + דאמרי תרוייהו: אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם
 אל ימנע עצמו מן הרחמים, שטאמר: +איוב י"ג+ הן יקטלני לו איחל.

19. גר"ז בראשית שם

והאמר אם כן למת זה אנכי. וזו היא המצוה הראשונה שהיא להחיות את המתים. וזהו שכתבנו
 ר"ל ספירם דליתא בברכות דף י' דחזקי
 לא ספק צפירי משום דחלל ברוכיק
 דנפקי מיני צפיר דלא מעלו וימתי אמר לו
 צפירי כבשו דרמנא למב ק' מלי דמסקות
 ס' ליתני ק' למעבד מיני, כרי דלפי דילאו
 ממוקי גם לדיקים כמו ילפיכו ולדקי
 חרובנל ועוד, מיט בין דחלל ברוכיק צילאו
 מלמו גם רמתי: כמו ממוכ. ולמנן. לא רלכ
 לממוק צפירי, ורן ימתי אמר לו דמלי
 דמסקות ליתני ק' למעבד דלא ימנע ברוח
 לכבנל ממנא פכס בציל לית ממם שתי,
 חכל צילאו כך ממנא דמלי דמסקות ליתני
 ק' למעבד, פכס ממוכ ומנע מי, דקו
 דברי חזקי דמנע מלא לממוק צפירי צילאו

- אם לא יעשה ידיו חסד המצוה שהיא ק
 מעשה. אבל מצות לא תעשה - ש
 המצוה קנין המעשה, רק שישב ולא יע
 ואינו קנה שום דבר, ועיקר המצוה ש
 יפחד רצון הבורא יתבדן שאמר עליו, וכל
 שלא אמר הקב"ה - איש עובד רצון כ
 יתבונן. ולפי דעתי אם מקיים לא ת
 שלא בצמחה עליו הוא גריעותא, שאין לו
 עצמו בדבר שלא אמר אותו התורה

והכי נמי למה להם להפריש עצמם מן
 דבר שאין אמר להם בזה, אבל מצוה עשה יש
 לעשות ולקיים, כי זה הוא רצונו של מקומי,
 יש קבל שכר על זה. ולכן תמצא חסיד במצוה
 עשה שהיו מקיימין, כגון שחיטה ושבח, אבל
 במצות לא תעשה אין הדבר כן, ולא מסתוב
 לאסור אחר שלא בצמח, אלא אם אותו
 המקיים ראי שיהיה מזה בהמ"ו.

20. נוד ארית בראשית מ"ו.
 והפילו אם אתה אומר מאד
 וכל המצות הם מצוות צדיקים וישרים ותובים
 - למה אין ראוי ומתורייב שיעשה הכל, שהרי
 י שאינו מתורייב בדבר כמו הטומא אליבא
 רבי יוחנן (ב"ק ט) הגשמים במצות שהם
 שנתתי - מצוה היא דעבדי ומקבלים
 וס"י, זה דקא במצות עשה דיש על זה שכר,
 וכל מצות לא תעשה שאין קבל שכר על

והחילוק שיש בין עשה ובין לא תעשה יודע
 לכל משכיל, כי מצות עשה הוא קנין מעשה
 ומפני שהיא קנין, אף על גב שלא מתחייב בו

נכות לא תעשה, ומאחר שלא נצטו
 קיימו. וראיה לזה הגשמים שהם פסולות
 וטמאין (ויקרא ט) ק"י ר"ל אשחיתו נ"ט, ט"ו
 הם מקיימים המצוה אין להם שכר כלל על

זה

טיב

לך לך - ביאורים

הפרשה

כל אשר לך וגו'.

לשלם. והיינו לדי' הרימותי יש, ואם תאמר אמר: אם אקה לומר כל שכן תנה, ולפי מה זן למלכי צדק מרכוש סדום זפריש המעשר לסדום את כל לומר, כשהחזיר המעשר, והיינו לדי' אם מחוט זה, ואמר שהוא לדי' מידו, והוא ים טויה) איש יצה לנכות את לו את הרכוש, ג. (תענית ט) עשר אם היה מנכה לו ז מתפאר, אני מחמת המעשר

(לגרי"ה קנייבסקי יפסוקים) איך יאמר העשרתי, הרי פקדי ועוד, למה יה דעתו להחזיר, ועוד, למה אמר ש קח לך. פשוט ה לו לומר, רק: תן יש לומר שבאמת היה דעתו להחזיר נו, אסור להחזיר נתן מעשר, שהרי מלך סדום סבר, משורת הדין, כמו

שכתוב (כח"מ סי' תנ"ט) שהמציל מוטו של ים יש לו להחזיר לפני משורת הדין. ולכן אמר מלך סדום: הרכוש קח לך, שאני מוחל לך. וכיון שאמר כן כבר היה אברהם מוכרח להחזיר לו שאם לא כן, יאמר מלך סדום: אני העשרתי את אברהם. שהרי אלמלא מחלתי לו על הרכוש היה מחזיר לי

לפנים משורת הדין ובמחילתי העשרתי.

טיב הפרשה וצ"ע, כיצד הגמרא לומדת, שקשה גזל הנאכל, אם מדובר שזכה בהם? ואולי יש לומר שמכיוון שקשה גזל הנאכל, לכן הסכים אברהם לזכות ברכוש.]

כתוב: (י, י) המייל לכם כל זכר.

ע"פ רמב"ם
11/106

המפרשים הקשו, מדוע אברהם אבינו לא מל את עצמו עד שציווהו ד', הרי הוא קיים את התורה כולה ואפילו מצוות דרבנן?

הרבה תשובות נאמרו ונצטט חלקן.

א. הרא"ם כתב, יבואר על פי הגמרא (בקיבושין ל"א, א') שאומרת: "גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה" לכן המתין אברהם לציווי ד', כדי שיקיים את המילה בדרך המצווה ועושה, שאילו היה מל ללא ציווי ד', שוב לא היה יכול לקיים את המילה כמצווה ועושה. מה שאין כן בשאר המצוות אע"פ שקיימן כמי שאינו מצווה אם יצטוו עליהם יוכל לקיימם שוב כמי שמצווה ועושה.

טיב הפרשה וקשה, אע"פ שעדיף מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, מכל מקום היה לו לחשוש, שאולי לא יהיה מצווה כלל, ועדיף אינו מצווה ועושה, מאשר ספק אם יהיה מצווה ויקיים. אלא אם כן נאמר שאברהם ידע ברוח הקודש שדי' בוודאי יצווהו.

ועם כל זה צריך עיון, בכמה גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה? שהרי עכשיו לא קיים מצוות מילה תשעים ותשע שנה כלל ושבעים ושש שנה קיים כמצווה ועושה, ואילו היה מל מגיל שלוש עשרה היה מקיים מצוות מילה מאה ששים ושתיים שנה.

ב. המתרש"א (וימות קב) תירץ, שאברהם לא קיים את התורה אלא אחר המילה.

נהמשתה שמן (ה"ב סימן לו) הקשה מהמדרש (תנחומא סימן א) שכתב על המלה "ותורותי" אלו דקדוקי מצוות שדקדק אברהם, א"ל הקב"ה אתה מדקדק במצותי ואתה יושב עם עבדך, צא מביניהן לך לך מארצך וגו'. זה קודם המילה היה.]

ג. בעל תרומת הכרי מבאר ע"פ הגמרא (עבודה זרה כ"ג, א') שאומרת: "גוי פסול למול אפילו הוא עצמו מהול". אם-כן קודם שנצטווה אברהם היה דינו כגן נח שאינו מצווה על המילה, לפיכך אפילו ימול את עצמו לא יועיל לו מעשה

(100)

טיב לך לך - ביאורים הפרשה

המילה. מה שאין כן אחרי שנצטווה הרי הוא כישראל ערל, הכשר למול אע"פ שטרם נימול. (כדאיתא בטוש"ע י"ד רס"ד)

[בזכרון יוסף הקשה, אי"כ כיצד קיים מצות מצה, הרי מצה צריכה שימור וגוי לאו בר שימור? וכן ציצית צריך לשמה וגוי אינו בדין לשמה? ועוד. ונשאר בצ"ע.]

ד. הפרדס יוסף תירץ, ע"פ המובא בגמרא (בי"ק צ"ב) שאסור לאדם לחבול בעצמו. במצווה למול אע"פ שגורם חבלה לעצמו מותר, כיון שכך ציווה ה'. אבל מי שלא נצטווה על הברית יש לו איסור של החובל בעצמו ואסור לו למול, לכן אברהם לא מל עד שנצטווה.

ה. בשם הגרי"ז כל זמן שלא נצטוו על המילה לא היה דין ערלות כלל, ולא שייך דין מילה במי שלא נצטווה. והמל ללא ציווי הוי כחותך בבשר סתם.

[המפרשים כתבו, לפי זה מובן מדוע נח נקרא: תמים, למרות שלא מל ואילו אצל אברהם נאמר: שעד שלא מל אינו נקרא תמים].

[בזכרון יוסף הקשה, מרש"י; בראשית

הלכו שכתב, את שם ואת חם ואת יפת - והלא יפת הוא הגדול, אלא בתחילה אתה דורש את שם שהוא צדיק, ונולד כשהוא מהול, ושאברהם יצא ממנו וכו'; וצ"ע מה מעלה ששם נולד מהול אם אין דין ערלות, כל זמן שלא נצטוו למול?]

ו. שרידי אש תירץ, שמצות מילה ניתנה בתור ברית שכרת עמו הקב"ה, כמו שכתוב: והיתה בריתי בבשרכם, והיא אות קודש, ואיך אפשר היה לו לקיים מצווה זו קודם שנכרתה עמו ברית זאת?

והוא מוסיף: ולדעתי לא קיים אברהם אבינו מצות מצה ומרור וכדומה, וקיים רק המצוות שלא נתנו בתור אות הזכר למאורעות שאירעו אחרי כן, ובעל כרחך צריך לומר שהלשון קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, אינו במשמע כל דווקא, שהרי אי אפשר לומר, למשל, שקיים מצות מחצית השקל או מחיית עמלק וכדומה.

ועוד נראה, שאם היה מקיים אותה לא היתה יכולה להיעשות אחר כך לאות ברית בין הקב"ה ובינו, ועל ידי זה היה אברהם אבינו מבטל חס ושלומו רצונו של הקב"ה.

כתוב: (יב"א ו')

במדרש (ילקוט אמר ר' יוחנן מאפרכיאי ממולדתך, זה י ולמה לא גלה וליתן שכר על

הגמרא (בבא מצ פסיעות יש.

הגמרא מביאו שהמכתת אח זוכה לשכר אברהם (א"ח אדם שעומן להתפלל בבי כנסת רחוק, הכנסת הרח פסיעות.

המפרשים מק ירחיק לבת ו קרוב, והרי כ מעבירין על בגמרא (מנחו תבואה למנו הקרוב ולא מעבירין על ז

החיד"א (י"ט מבאר, שיש לשני בתי כנ התבואה מן תתקיים הנ לעומת זאת בתפילה בבי גורם בכך

8

קלב

ביאורי

כה, ב

הדרף

הרינובי"א, והיינו שיקן האמיר, הכונה יקן שקנה חכמה⁸⁵. והקשה, הרי בסוף הפסוק נאמר ויתכחין עיני מראות⁸⁶, אם כן משמע שכונת הכתוב לוקה מרוב ימים. ותיירץ, שחס שלים לומר שמשים רוב ימים כבדו עיניהם, שהרי נאמר ויקוי ה' ויחליפו כח, אלא הכונה שמרוב רגילותם בשיבה ותורה המתשת כחו של אדם - כבדו עיניהם ולא יכלו לראות, ובשבחם בא הכתוב לדבר ולא בגנותם.

הקשו האחרונים, לפי שני הנידונים האחרונים של הגמרא עדין קשה, שאין ללמוד מאברהם את זמני התפילה, כיון שהיה חכם, באיצעגנינות או בתורה. וביארו הרש"ש השפת אמת, שכונת הגמרא היא לחסיד את דברי רבא מרוב מיאן רב יוסף ללמוד מאברהם והיינו משום חכמתו הגדולה⁸⁷. והגבורת ארי פורש, שובל זאת יכולים אנו ללמוד מזה, שמכיון שאברהם היה מתפלל מאותה שעה, אף על גב שאין ראוי לשאר כל אדם לעשות כן שמה יעשה, מכל מקום אם התפלל, יצא ידי חובתו בדיעבד.

ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המושל בכל אשר לו אמר רבי אלעזר שמושל בתורת רבו. הקשה המהרש"א, מנין שאין כוונת הכתוב בפשוטו, שהיה מושל בבכמי לעשות בהם כרצונו. ותיירץ, שאפילו ארון הנותן לעבדו את כל אשר לו, אין יכול לעשות בהם כרצונו, ואם כן אין להאחר בשם 'מושל'. ולכן מבאר הגמרא, שמושל בתורת רבו. והגמרא מתייקת בלשונה: שמושל בתורת רבו, כי רק מה שקיבל מרבו מותר ללמוד לאחרים בפני הרב⁸⁸.

מנין שאין המושל שמושל בבכמי לעשות בהם כרצונו.

הוא דמשק אלעזר אמר רבי אלעזר שדולה ונטקה פתורו של רבו לאחרים. העיר המהרש"א, מנין שאין הכונה שבא מדמשק⁸⁷. ותיירץ, שדמשק היא בארם, ואלעזר חיי היה מארץ כנען. ועוד, שאם כן היו צריכים להקדים את השב למקום, ולומר 'אלעזר הדמשקי'⁸⁸.

באוי הים ביאר, שידולה ומשקה מתירת רבו, הוא חכרון, שהיהוה דולה ומשקה רק מתורת רבו, ואינו מחדש בעצמו בתורה מאומה. ולכן ביקש אברהם אבינו זרע, כדי שיוסיף עליו משלו יותר מזה שידולה מתורת אביו⁸⁹.

קיים אברהם אבינו כל התורה כולה. וכן מצינו במדרשים אף על שאר האבות ששמרו את התורה⁹⁰. אמנם בשו"ת הרמ"א⁹¹ כתב, שרק אברהם אבינו קיים כל התורה ולא שאר האבות⁹².

ביאר הענין יוסף, שיש בגוף האדם רמיה איברים ושסיה גדים, יכגדם מכתיבים המצווה, רמיה עשה ושסיה לא תעשה, וכל אבר ואבר משיג את מזונו הרוחני מהמצווה המכוננת נגדו. אברהם אבינו שהיה גופו מוכן ידע שלצורך הקיום הרוחני של גופו צריך לקיים את המצוות המכוננות, ולכן קיים את כל התורה.

הקשו האחרונים⁹³, הרי נברו ששבת חייב מיתה⁹⁴, תלמד הדבר מהפסוק יום ולילה לא ישבותו וגו'⁹⁵, ואם כן לשיטת הסיברים⁹⁶ שהיו לאבות דין בן נח לחומרא, האין הותר להם לשמור שבת. ובפרשת דרכים הוכיח מכת זה⁹⁷, שהאבות יצאו לגמרי מכלל בני נח

זקן שלא כדמשק

שפירח רחוקה לא יסור האב

הסיני את כל היתה

האין דבר לאבית לשם שבת

ותדע (תש"ב) זו תבא דברי הרמב"ם שם, תנינן והא גמ' מופקע מכלל קיום המצוות שנחת לישראל, כל דברי הרמב"ם שם המה לענין אשווי חלות חרומה וחרום, שנברו אינו מופקע מכלל עשיית חלות שנאמר במצוות, ולכן יוכל לאשרוי חלות חרומה ומעשה, אי בתורה קים מצוה הרי הוא מופקע, הענין כאגרות משה יורד חלק ב' ג' בהבדלת השרון ובראשית ה' (כ) תירש, הדר"ב (מלכים י' ג) כתב שכן נח שרצה לעשות מצוה יצא, אם רצה לעשות באמרו לעצמה עליו אין מנחין אותו לעשותה, אלא אם עשאה כדי לקבל עליה שבר כמו שאינו מצוה ועשה וכן דדק, רבתי וכתב כדי לקבל שבת, ומכל מקום במצוה שצריכים קדמה וטהרה כגון הפליק סית ימחה אני חוקך להחמיר שלא יעוה אותן לעשותם. ומעתה יש לומר שחלוקים המה בזה ניהוג השבת משאר המצוות, כי ניהוג השבת אסור אף כאשר אינה נעשית בחדת ויחוש דה אלא כדי לקבל שבת, לאשר שביתת השבת יש קיום של עיקר הדין, כי ברית ישראל עם הקב"ה הוא שביתת השבת, ולכן כל שעשה ליש שביתת שבת אסור, והיו שכתב הרמב"ם שכתב שעתק בתורה הייב ביתה משום הירוש רח, והוא לפי דבאמת חלוק מצות תלמוד תורה משאר כל המצוות, דלימוד התורה ענינה קיום הדין, כי זהו ענין התורה לעסוק בדת ישראל, ולכן אין נברו יוכל ללמוד תורה כדי לקבל עליה שבת, אבל בכל המצוות שאם אינו עשה איתם לשם הדין דה לעצמו כי אם לקבל שבת ששיר דמי, והדברים מבוארים היטב כמעט, ומבאר בזה מר שנתנה מלכות הרשעה על ישראל שלא יעסקו בתורה ושלא יוכלו את בניהם שידללו שבתם, שהרי שני מצוה המה בעצמתן ויחוש דה ישראל, והוא תלמוד תורה ועמידה השבת, וכן ברית מילה בעצמותה הוא מילת יהדות, אבל כשאר המצוות אין שם יהדות נמשך בגוף המצוה, לכן גורה המלכות לכלל ג' מצוות הללו: 94. כהדרין נח, א. 95. דעם הראים, ומכאן יסוד זה הקשה על המבואר בדרכים (לא), שאמר משה אמול ואצא סנהה היא לילד - ולכן דרה את המילה, וקשה, הרי רק לבני ישראל נאמר דה חוי בהם ושלא יסורו הנפש עבדו קיים המצוות חוץ מדני עבירות, אבל לבני נח לא נאמר הדבר, נמצא שכני נח לא נכסרו מלמדי הנפש עבור קיום המצוות שלהם, ואם כן דאין חקיל משה לחיות המילה לפני השט סנהה, הלא קדם מרן הורה דה לבני ישראל דין בן נח על כל פניה לחומרא, עייש מה שיררץ על זה. והוכיח הפרשה דרנים שאף דעת חכמי צרפה כן, שחירצו מה שהקשה הרמב"ם יצירא כו' ג' (והוא שם בדבריו) בענין המנקה לשם מה היה עליו להנתיח, הרי הולד מעבדים תבד הבא על בת ישראל הולד כמות, והנתיח, היות והיה קדם מרן הורה, והיה משפשו לילך אחר הכר שהיה נכר, והמבין מיהן במתיח זה הטיב שאינו יוכן מכין שמהו שאאעיה נכנס בבית היו להם די ישראל לנחם בראינתו בתיירץ יח על עשו והלמא ישראל מיור דיה, וביאר הפרשה דרנים שנתלקו כפני צרפת והמבין איה מר היה לבני ישראל קדם מרן תורה, הוסיף שמדבריו הנוס' (בבא בתרא קמ"א) שהקשו מדע לא השיב אברהם את בתו ליצחק, שהרי בו נח מותר באהותו, מוכרש ערעם גם כן שהיה לירע של אברהם דין בן נח למדי, אלא שחמם הפרשת דרנים, הרי אברהם שבר את התורה, וכן עוד לבני, מוכתב כי יורעו לממן אשר יצוה ויהי, והאין יחכן שצויה לבני שיעבדו איכור עריות לישא אחיה. ועד הוכיח שם שכבר נתלקו בענין זה חיל במדרשים, 96. ומעור כמה הוכחות, 97. ויבוא בפרשת דרכים ראוי נכלאה לומר, דאם לא כן, האין הותר לאברהם למסור נפשו ולשבור הצלמים באר כשדים, הרי בני נח אינם מהורים למסור נפשם על קידוש ה' (ראו סנהדרין ע"ג) והרי קיימא לן (ראו רמב"ם יב"ד התורה א) שמי שאינו מהייב למסור נפשו וכן מוסר נפש ה'

9

ביאורי

כה, ב

ההפך

קלג

אף להקל⁹⁸ והביא בשם המהר"ש יפה⁹⁹ שמעת שנכנס אברהם כבדית, יצאו הוא ורועי אחריו מכלל בני נח אף להקל, ובפנים יפות¹⁰⁰ וירץ, שקורם מתן תורה היה הלילה נמשך אחר היום, ולכן נאמר בפסוק לבני איסור שביתת בני נח, יום ולילה לא ישבותו, והיינו שלא ישבותו ביום השביעי והלילה שלאחריו, ואכן רק באופן שעברו ושבתו ביום ואחרי כן כל הלילה שלאחריו, נתחייבו בני נח, והנה, שמירת השבת של האבות היתה כשמירת שבת שלאחר מתן תורה, לילה ואחרי כן יום, וכיון שעשו מלאכה ביום שישי ובמוצאי שבת, נמצא שלא עברו על איסור שביתה שנאמר לבני נח שהוא שביתה ביום ואחרי כן כלילה שלאחריו¹⁰¹.

ויש מן האחרונים¹⁰² שתורצו, שהאבות עשו מלאכה רק בהצני שיעור, ונמצא שבדיני ישראל לא עברו על איסור שבת דאורייתא¹⁰³, שהרי לישראל לא נאסר חצי שיעור באיסורי שבת¹⁰⁴, ולעומת זאת לא עברו על איסור שביתה נכרי בשבת, כי עשו מלאכה בחצי שיעור, והרי לבני נח לא נאמרו שיעורין, ונחשב הדבר שלא שבתו ממלאכה¹⁰⁵, ובשו"ת בנין ציון¹⁰⁶ תירץ שיתכן שלא עשו שום מלאכה הליט מלאכות אבל לא נהו מטירחא וטרחו ויגעו בהרמת חפצים כבדים ברשות היחיד, דבזה מצד אחד הריהו שלא עברו על מלאכות דאורייתא בשבת, ולעומת זה נשמרו מלעבור על איסור שביתה בני נח בשבת, שהרי קודם מית לא נאמר איסור השביתה בבני נח לענין ליט מלאכות והיינו שאסור לשבות ממלאכות, אלא לענין שביתה ביוגעה וטורח בשבת¹⁰⁷, והחת"ם סופר תירץ¹⁰⁸ שיצאו עם הציציות לרה"ר בשבת, שבדיני ישראל זה נחשב לחלק מהבגד כיון שמחוייבים להלבישו נמצא שבדיני ישראל לא עברו על איסור הוצאה בשבת,

שיעור
לחבר

ומאידך גיסא מכיון שמדיני בני נח שאונם מחוייבים בציצת זה נחשב למושא נמצא שלא שבתו דהרי אצלם זה וחשור ראלו יצאו עם משא ברה"ר בשבת¹⁰⁹, ובמקרי רדקי תורץ, שעשו שלח נכרי לעשות מלאכה בשבת, וממה נפשך, אם דנים כבן נח הלא קי"ל דמי עושה שלוח גוי, וכיון ששלחו כמותו נמצא שלא שבת, ואם דנים בישראל, הלא אין גוי נעשה שלוח לישראל, ונמצא דשבת¹¹⁰.

ובפרשת דרכים וזטא¹¹¹ תירץ, שעשו איזה מלאכה בכרי שלא לעבור על איסור שביתה, אולם מכיון שזאת היתה המטרה והתכלית של המלאכה, נחשב הדבר למלאכה שאינה צריכה לגופה שפטורים עליה, ולהכובר שחייבים, יש לתרץ, שעשו מלאכה באופן שהיו מקלקלין, דלענין שבת לא הוי מלאכה ומאידך גיסא לא עברו על איסור שביתה בני נח¹¹² בשבת¹¹³, ורבי יוסף ענגיל תירץ¹¹⁴, שעשו את המלאכות בצירוף עם עוד אחר באופן שיכלו לעשותו לבר, דבכה"ג בישראל פטורים דנתמעט מהפסוק בעשותה דדוקא יחיד שעשאה חייב, אבל מדיני בן נח אין נחשב הדבר לשביתה, כיון שאצלם אין מיעוט למעט מלאכה באופן כזה¹¹⁵, ובקוד אופן תירץ, שכל הדין שגוי ששבת חייב מיתה, הוא רק לאחר שניתנה השבת לישראל, שהרי המהרש"א¹¹⁶ מבאר את טעם הדבר שגוי ששבת חייב מיתה, משום שמחברת מקומות נקראת השבת כלה של עם ישראל וגוי השומר שבת, נחשב כאילו בא על כלת ישראל שכבר נכנסה לחופה, ולפי זה יש לומר שכל זמן שעוד לא נצטוו ישראל על השבת עדיין אין השבת נחשבת לכלתם, ומותר לבן נח לשבות¹¹⁷.

והמהר"ם שיק תירץ, על פי מה שביאר הרמב"ם¹¹⁸ בגדר איסור שביתה בני נח, שאין מניחין אותם לחדש רת ולעשות מצוות לעצמם

כלל (שהרי חלקו במדרש במיאר הפסוק, תר אמר דמכאן נמכה שלא שמשו המלות בשנת המבול וחד אמר דהאי שמשו אבל לא עשו דהשם של ידי העננים הגדולים לא היה נכרי היום והלילה), וא"כ לכאורה תלמוד, אך דישו פסוק זה על איסור שביתה לבני נח, אלא שורשי מושג, שמכיון שלפי המסורת הוא עולה על העולם אבל מצד המצא שקורין לא ישבותו עם נקוד חולם - נמצא שגולה על האדם ומצוה שלא ישבותו יום ולילה, וביאר המהר"ם שיק, שרמזו כאן שגם הציצו על האדם הוא מסיבת יישוב העולם, ככרי שהעולם לא ישבותו משוכו כלל, ולפי זה נמצא חידוש גדול, שבאופן שהבן נח שבת, אבל מינה אחר שיעשה המלאכה במקומה, לא עבר על איסור שביתה, ותירוץ נכון אף לשמות הסוברים שאין שלוחות לנכרי אף מנכרי לנכרי, דמכיון שכאן שכל סיבה האיסור הוא משום שיעזי שישבות יחבטל עיני מנכרי העולם, נמצא שבאופן שמינה אחד שיעשה את המלאכה במקומו שיעזי לא נתבטל השלם מיעושו כלל, לא עבר על איסור שביתה, ולפי זה מושג דיטב, שבאמת האבות איסור שביתה כלל, 110. לבעל המלא הרועים, 111. וכן תירץ גם הגרי ענגיל ב"ת האוצר כלל א, אלא שהעיר ע"י שהרי האבות שגור אף דרבנן, ומלאכה שא"צ לגופה אסור מדרבנן, ולכן דוקא שיתכן שיעשו זאת בבין השמשות דאו מותר למכור אף מדרבנן, 112. במנחת אשר (נח) צ"ח שבעין זה ביאר המהרש"א בבא בתרא (ק"ט) על צלפחד שחילל השבת כדי לחזור הלכה שהמחלל שבת מיתולו סקילה יקשה א"כ עבר על חילול שבת מסבה זו וביאר שמכיון שזו היתה המטרה והמלאכה הוא נחשב כמלאכה שא"צ לגופה, 113. ב"ת האוצר (כלל א אור ר"ג ח), 114. הוא נחשב כמלאכה שא"צ לגופה, ובעיר באר יצחק (א"ח סוף סימן י"ז) שא"צ שפטורים בכריה מאיסור סקילה וחטאת אולם שבינים על העשה דחשבות אי"כ לא תירץ הבית האוצר כלום הא"ח שיק לומר שעברו על העשה דחשבות, אולם צ"ח שיש הולקים וסוברים שהיא רק איסור דרבנן, וצ"ח לומר עתה הדין אי"כ סי' ע"ה ושו"ת רבי מרדכי סי' ס"ב, 115. סנהדרין נח, 116. ועיי"ה מה שח"י בעד מהלך עם המהרש"א ה"ל, 117. מלכים י, ט, ולעיל בתחילת הקצ"ה (קונטרס המועדים, כטנ"ג), הראשונים בה וגרתיק, 118. וכע"ז זה תירץ הגרי"ז (קונטרס המועדים, כטנ"ג), ובספר חריה ושב (נח) תירץ נעין זה, דהנה הרמב"ם (שם הלכה י) כתב ע"ן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות כדי לקבל שכר אין מונעין אותו לעשותה בהלכותיו, וביאר הרמב"ם, שכל האיסור לגוי בעשיית המצוות הוא רק כשעושה את בתורת מצוה ועושה, אבל בתורת איש מצוה נעשה מותר, ולפי זה יש לתרץ, שהאבות, לייאזר כל המצוות (ובכללם מצות שבת) בתורת איש מצוה ועושה, וראה שב מה שביאר בהרמב"ם בגדר האיסור ועעמו לדעת הרמב"ם, והנה מדרבי הרמב"ם הרמב"ם יש להעיר על חידושו הנ"ל של המהר"ם שיק שביאר בטעם איסור שביתה הרמב"ם יש לומר, דלפי זה הסברא נותנת שיש שום נפק"מ אם הוא שוכח כחירת מצוה ועושה לשבות ברשות איש מצוה ועושה, דבשניהם יש לאסור, אולם המעין ברבי המהר"ם שיק יראה שכל חידושו נאמר רק לדעת רש"י (סנהדרין שם, ד"ה עבדים ששבת, התמידי) (שם נ"ג, א ד"ה נאמר), שמסוימת דבריהם מוכח דלא ס"ל לחלק בהרמב"ם בה, אבל לפי הרמב"ם יושב המהר"ם שיק את הקושיה באופן אחר,

זה חובל בנפש, 98. פרשת בראשית יפרשת מצוה, 99. נח, 100. אולם בעירת רעקיא (מהר"ק, השמטות סימן קכ"א) הקשה על הדבר, וכן הקשה בש"ח ב"ח צ"ח (ח"א כ"י קב"ח), שהלא בחולין (פ"ג ב) ילפינן שהלילה הולך אחר היום מסדר הפסוק ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, וא"כ מהיכן יחיי שואני לימ"ד גם לבני נח, ואין לתרץ שמשום שאצל בני נח נאמר יום ולילה לא ישבותו, שהרי מיעוט כמשה מקצות בתרץ שנאמר אף אצל בני ישראל יום ואח"כ לילה, לזוגמא ידעתי בו יוסם ולילה, ונחשב יום ולילה, משמע שכן הוא דרך המקרא להכיר הכוונה של יום ואחר כך לילה אף אצל ישראל (הש"ח ע"ה) מוכר מוכר קודם לילה ואחר כך יום, והוא משום דבכל אלו מצוה הדבר יותר כלילה מביים עירשן, 101. בנין ציון (חלק א, קכ"ה) מנחת חינוך (מצוה לב, מוסף השבת, אור ח), 102. ואפשר שא"צ מדרבנן מותר, 103. ועל פי זה הוסיף המנחת חינוך שלאסושי שבא ממקום של מחצה על מחצה שהדין שמתילין עליה חייב ישראל מספק אלא שלענין שבה יש להתבונן א"כ נחוג עמו דהרי ג"כ ששבת ד"י מירה וא"כ יש ספק דאורייתא להחמיר להדין דלמא ג"כ הוא ואסור לשבות אולם ברעיון ה"ל מצא עצה שיעשה מלאכה בחצי שיעור, 104. והמנחת חינוך מוסיף, שא"כ לדעת הסוברים שהיו שיעור אסור שיעור שלם, זה מותר, שהרי כל טעם איסור חצי שיעור הוא משום דהוי לאיצטרופי לשיעור שלם, אבל כאן בודאי לא יבא לשיעור שלם של מלאכה, שהרי כל עשיית החצי שיעור המלאכה הוא בכדי שלא יבא בגדר גוי ששבת ודעה להינצל ממיטת, וא"כ ב"ת בראי לא יבוא לשיעור שלם, ויש להשיב, שדבר זה שייך לומר רק אם סוברים כדעת הצ"ח (פסחים מד, ושני דבריו כשורת נטר בהחיה הנ"ל א"ח נ"ג) שגד חזי לאיצטרופי הוא סיבה, ולכן דוקא באופן שיכול לבוא בפועל לשיעור שלם חייב וזהו תירץ קושיית הכסף משה (המ"ק ומצה א), ז' על מה שכתב הרמב"ם שם שמינה אסילת כל שהוא חמץ בפסח נלמד מהפסוק לא יבאל והקשה לומר ערוך קרא לזה הלא חצי שיעור אסור חמץ בפסח נלמד מהפסוק לא יבאל והקשה לומר ערוך קרא לזה הלא חצי הפסח באופן שכבר לא יוכל להשלים השיעור בפסח שבכה"ג לולי הפסוק היה מותר שהרי במציאות אינו יכול להצטרף ולבוא לשיעור שלם, ולפי זה מובנים דברי המנחת חינוך כאן, אבל לשיטת הסוברים שגד חזי לאיצטרופי היא סימן בעלמא ולא שצריך להיות במצב שיכול לבוא בפועל לשיעור שלם, אף לתרץ כניל לדברי הסוברים שהיו שיעור בשבת אסור א"כ לישראל, 105. סימן קכ"ה, וסימן צ"א, 106. אולם בברכה אבות (סימן סח) הקשה על זה לפי מה שכתב הרמב"ם (שבת, ד) בטעם איסור טלול מן עושה, שהיא כ"כ שלא יאזר כיון שכל בעינו וביאז להוציאה ולתקן כל"כ מפני לפניה בא מצוה לבית גור ונמצא שלא שבת ביטל הטעם שנאמר בתורה לעמן יצוה, ולפי זה מותר, וא"כ יתכן לתרץ שהאבות דיימו הפעם בכדים וכדומה בשבת ועברו על ילמ"ען ינח, וכן העיר במנחת אשר (נח), 107. הובא בהרד"ש מהר"ם שיק (סנהדרין נח) שכן תירץ החת"ם בשם גאון אחר, וכן הביא בחשק שלמה, ליקוטי, 108. אולם כמנחת אשר כ"ד נח העיר דהסברא מורה שמכיון שהאבות ח"י נהגו ללבוש ציצית על הבגד הוא נחשב כחלק מהבגד אף לפי ד"ה בני נח שאינם מחוייבים בה, 109. ובק"ח זה תירץ המהר"ם שיק בדרך דומה, וביאר דהנה תחילת הפסוק שמשמו למידן איסור שניתנה לבני נח הוא, י"ל ימי הארץ, ואחרי כן נאמר יום ולילה לא ישבותו, וכמ"ד מוכח ששפטו של הפסוק מיטב על טעם השלם, שהשלם לא השבות

10